

RAZUM U SENCI AFEKTA ILI NOVO LICE NOVIH MEDIJA

Zizi Papacharissi, Affective Publics: Sentiment, Technology, and Politics. New York, NY: Oxford University Press, 2015.

Gde smo danas, šest godina otkako je Zizi Papacharissi priču o poželjnosti sentimenta u medijskoj strukturi uvela na velika vrata, obogativši komunikološku literaturu knjigom Afektivne javnosti: Sentiment, tehnologija i politika (*Affective Publics: Sentiment, Technology, and Politics*)? Imamo sasvim dovoljan vremenski otklon da bismo to proverili kroz rezime plodonosnih teorijsko-istraživačkih razmatranja o sprezi afekta i platformi u funkciji političke mobilizacije građana i demokratizacije društva. Profesorka i šefica odeljenja za komunikacije na čikaškom Univerzitetu Ilionis, osnivačica i urednica časopisa *Social Media&Society* računala je da će to biti uputstvo za upotrebu novih medija u pet poglavlja. Svoju nameru jasno izražava već u uvodnom delu kada kaže da knjiga govori o tome koliko novi mediji pozivaju ljude da osele svoje mesto u trenutnim događajima čak i kada su fizički udaljeni, preko infrastrukture pripovedanja platformi, pozivajući se na američkog pisca i političkog komentatora Waltera Lippmanna i njegov termin pseudookruženje koji simbolizuje „spoj sveta spolja i slike u našim glavama“ (4).

Papacharissi svojom evaluacijom postavlja i produbljuje tezu o tzv. afektivnom zao-kretu u društveno-humanističkim naukama. Knjigu koju je američko Nacionalno udruženje za komunikacije 2015. godine nagradilo kao najbolje delo u oblasti komunikacije i tehnologije autorka otvara pitanjem – može-

mo li, kada govorimo o političkim promenama, u potpunosti odvojiti afekt od razuma? Papacharissi tvrdi da ne možemo i na tom tragu ne odstupiti od svog dosadašnjeg akademskog uporišta, tvrdeći da je egzistencija jednog sporna bez drugog, kao što se jedno ne može definisati u odsustvu drugog. Ona upravo i insistira na finom balansu između afekta i razuma u artikulaciji političke teorije u eri digitalne komunikacije, na okončanju nadmetanja kao kontrateži dualizmu koji vuče korene još iz doba antičke Grčke.

U radu koji predstavlja nastavak i prethodnicu njenog temeljnog i provokativnog istraživanja o društvenim i političkim posledicama digitalnih medija, profesorka komunikologije nastoji da utvrdi sponu između osećanja, tehnologije i politike preko pozicije i uloge afektivne javnosti. Kada kaže da se javnosti umrežavaju i mobilišu, povezujući se ili razdvajajući kroz izražavanje sentimenta, ona apostrofira da proces mobilizacije ne može biti nezavisan od sociokulturnog konteksta koji je primarni „krojač“ društvenog i političkog reljefa. To je ključna tačka njenog rada sa kojom nepovratno briše svaku iluziju da afekt uvek proizvodi iste posledice delovanja. Papacharissi ne negira da je koncept afekta neuhvatljiv, ali zato vrlo precizno naglašava da je moć afekta u njegovoj potencijalnosti i potom, kroz upotrebu metafore, oslikava njegovu suštinu, navodeći da „afekt ima intenzitet vožnje ili kretanja sa još nera-

zvijenim osećajem za pravac“ (21).

U nameri da preispita oblik koji javnost dobija kada se umreži, oslobađa nas iluzije da je sve što nam je dovoljno za revoluciju i temeljne društveno-političke promene površno krstarenje digitalnim medijskim nebom. Razumevanje Papacharissi podrazumeva uvažavanje argumentacije da kontekstualni faktori ne smeju biti zapostavljeni pod oblakom priče o tehnološkom determinizmu, jer puko prisustvo na društvenim mrežama i pristup informacijama na platformama, i dalje nužno ne podrazumevaju političku participaciju niti direktno uzrokuju građanski aktivizam. Otuda jedno od pitanja koje se u knjizi nameće jeste koji to oblik komunikacije, kakva tekstura pripovedanja, može da bude „pozivni“ faktor. I tu smo opet na temelju priče o afektu.

Papacharissi ima konkretan „mamac“ da nas uvuče u vrtlog razmišljanja – ona u svom poduhvatu kreće od prezentacije rezultata empirijskog istraživanja o komunikaciji na Twitteru, baziranoj na „heštegovima“ nezadovoljnika okupljenih oko pokreta „Arapsko proleće“ (#egypt) i „Okupiraj Vol striit“ (#ows) iz 2011. godine, koji su nastali iz različitih startnih kota, ali su im zajedničke bile dve tendencije – javno iskazivanje emocija i solidarnost na mreži. Aktuelne, „trending“ teme na Twitteru takođe su uvrštene u istraživački okvir kvalitativne i kvantitativne analize, dok Papacharissi proučava ovu popularnu društvenu mrežu iz ugla modaliteta građanskog angažmana koji, dakle, poziva javnost na akciju, stvarajući „afektivne svetove koji je generišu kroz diskurzivnu logiku hešteg funkcije kao afektivnih mehanizama koji pojačavaju svest o određenom osećanju, pojačavaju intenzitet sa kojim se oseća“ (117).

Autorka unosi svežinu u naučna promišljanja o umreženom društvu definišući onlajn mreže kao sistem društvene svesti koji

svetskoj javnosti omogućava da „prisluškuje“ novonastale sukobe, jer Twitter povezuje udaljenu publiku, a storytelling ili pripovedanje priča otvara vrata za upliv emocija kroz subjektivni, misaoni i afektivni način obraćanja. Ona postavlja konkretno istraživačko pitanje: „Šta afektivni intenzitet čini za umrežene javnosti?“, ispitujući infrastrukturu Twittera kao tehnologije i instrumenta za šerovanje vesti i povezivanje ljudi, nazivajući ga i savremenim medijem za pripovedanje koji je aktivan samo onoliko koliko i protok informacija.

Zašto baš Twitter u istraživačkom fokusu? Papacharissi nam kroz svih pet poglavlja argumentuje izbor jedinice analize.

Zato što Twitter predstavlja alternativu dominantnoj ekonomiji vesti. Zato što je njegova organizaciona logika definisana „heštegovima“ koji podržavaju i pojedinačno osećanje i kolektivni osećaj, a pritom vode i do sadržaja objavljenih u drugim medijima. Zato što omogućava publici na globalnom nivou da, u trenutku kada je pristup drugim medijima blokiran ili otežan, osluškuje sukob(e) i na izuzetno velikoj fizičkoj udaljenosti i „retvituje“, a „retvitovi“ su kao refren koji se mentalno skladišti dajući puls kretanju, promeni. I zato što omogućava zajedničko stvaranje, filtriranje i vođenje informacija, uz proizvodnju i potrošnju vesti, tako da se brišu granice između novinara i publike.

Istraživanje Papacharissi proverilo je hipotezu da je afektivno povezivanje ljudi u egipatskim protestima 2011. godine imalo za posledicu ostavku Hosnija Mubaraka sa funkcije predsednika države, kada je na hiljade Egipćana koordiniralo na mreži i van nje u znak protesta protiv tridesetogodišnjice vladanja jednog diktatora. Čak 1,5 miliona „tvitova“ poslužilo je za kvalitativnu i kvantitativnu analizu podataka. Epilog prvih dana „tvitovanja“ bio je takav da je platforma poslu-

žila kao resurs za mobilizaciju, ali je Twitter potom ugašen u paketu sa gašenjem interneta, da bi po ponovnom uspostavljanju privukao veliki broj sledbenika koji su postavljali afektivni sadržaj kao podršku pokretu. Ostavka Mubaraka usledila je onog trenutka kada je 10.000 „tvitova“ emitovano na svakih pet minuta, a analiza je pokazala da su oni prenosili vesti, solidarnost i emocije, ponavljajući tempo afektivnih izraza, što je postignuto kroz „retvitovanje“ i podržano kroz horski aktivizam korisnika. Istraživanjem je provedena i jedna od hipoteza da su „tvitovi“ mešali emocije sa mišljenjem i dramu sa činjenicama, odražavajući duboko subjektivne osećaje i tumačenje događaja, dok se ponavljanje istaknutih „retvitova“ usvajalo manje kognitivno, a afektivne vesti zajednički prenele dominantni narativ za pokret uokviren kao revolucija.

U slučaju #ows to se, međutim, nije dogodilo. Umesto ujedinjenja, kod „Okupiraj Vol strit“ pokreta građana u SAD, koji su demonstracijama izražavali nezadovoljstvo zbog društvenih nejednakosti, desila se reprodukcija podela i tako nije došlo do promena. Autorka zaključuje da je njegova moć, iako prvenstveno simbolička, značajna sama po sebi jer predstavlja najrasprostranjeniji pokušaj da se suprotstavi logici modernog kapitalizma.

Papacharissi se u radu fokusira na meke strukture osećanja, karakteristične za društvene medije i ulogu koju imaju u mobilizaciji javnosti kroz kolektivni osećaj intenziteta, povezanosti i pripadnosti, tragajući za odgovorom kako one formiraju teksturu mrežnog izražavanja i veza, tako da mogu da pokrenu tektonske poremećaje, osnaže akumulaciju napetosti, ili održavaju beskonačne petlje (ne) aktivnosti; provlačeći tezu da afektivni prilozi ne mogu da stvore zajednicu, ali mogu osećaj zajedništva. Javnost određene stavove oseća intenzivnije, poistovećujući se sa njima

i deleći ih na platformi upravo pod uticajem mekih struktura osećanja, koje ih kao obruč uokviruju u diskurs prepoznavanja. Međutim, i kada se uspostavi afektivno usaglašavanje, to ne znači da će se dogoditi puno razumevanje problema i delovanje, jer se ponovo vraćamo na priču o kontekstu i narativu, a iz toga proističu bitni kognitivno-bihejvioralni procesi.

Iako Papacharissi brani stanovište da društvene mreže mogu da u doba političke destabilizacije okupe i mobilišu javnost, podvlači da one ne mogu da utiču na sam tok demokratizacije, pa tako odnos „oflajn-onlajn“ događaja treba shvatiti kao paralelni, nadravni, a ne uzročni. Platforme sasvim sigurno pluralizuju načine za građanski angažman i politički izraz, ali Papacharissi nema očekivanja da će one automatski generisati samu demokratizaciju razvoja, što realnost iznova potvrđuje kao konstantu.

Ako ne manifestni, svakako latentni značaj ovog dela nalazi se u tome što nas inspiriše da preispitamo samu prirodu medijskih događaja u eri platformizacije, pogotovo sada u doba pandemije Covida 19, kada nam se život gotovo sasvim preselio u virtuelni prostor. Svedoci smo da Twitter zaista, u nekom trenutku i nekom prostoru, ume da bude jedan (od jedinih) prozor u svet. Njegova pripovedačka funkcija ima mentalnu građu da probudi i produkuje zajedničke javne afekte koji imaju potencijal da „eksplodiraju“ u zajedničko političko delovanje, ali pitanje je u kom će nas smeru to odvesti.

Šest godina od objavljivanja, atraktivni rukopis i dalje provocira da promislimo o balansu između sentimenta i razuma, o sopstvenom mestu na pozornici platformi na kojoj svesno ili polusvesno igramo određene uloge, dopuštajući da naše lično postane političko, uvučeni u svetske događaje i kada mislimo da je fizička udaljenost sigurna

brana između nas i drugih. Trenutne okolnosti potvrđuju nam da možemo da se složimo sa autorkom da tehnologija nema tu moć da bude katalizator promena sama po sebi, već samo da produkuje okruženje koje priziva određena ponašanja, a ona onda kanališu promene. U njenom uputstvu za razumevanje afektivnih javnosti, kao umreženih javnosti koje se materijalizuju i raspadaju svakog dana oko vezivnih kanala emocija, ipak ne možemo da pronađemo i preciznu formulu koja bi nam sasvim osvetlila karakter novih medija, pa ni Twittera kao performativne platforme. Ne možemo da kažemo da je afekat na

kojem je ona insistirala stvarno poželjan, jer se u međuvremenu pokazalo da je on probio branu i da sa platformama danas svako ima prostor da iskaže sve što misli bez filtera koji bi odmerili sadržaje; da je prisutno više drame od činjenica i više emocija od mišljenja. A tu onda nema onog balansa na kojem je Papacharissi insistirala, pokazujući da se u godinama posle objavljivanja knjige konstelacija snaga pomerila u korist afekta, čime je pozicija razuma nepravedno ugrožena. To svakako umanjuje vizionarstvo u nadahnutom štivu savremene komunikološkinje.

Tatjana Loš